

Jan.G. Platvoet

‘EEN BEETJE VERHEFFEN’:
EEN REAKTIE OP
PROF. JONKERS GEDACHTEN OVER ZUID AFRIKA
IN AREOPAGUS 9, 5 (OKT. 1976) P. 14-17¹

Ofschoon ik, als godsdienstwetenschapper die zich vooral richt op de studie van de godsdiensten en culturen van negers, geenszins van oordeel ben dat ieder proces van acculturatie en vermenging altijd en in ieder opzicht vooruitgang en verbetering is, ben ik het met de algemene strekking van prof. Jonkers betoog hartgrondig oneens. ‘De stormwind van een meerderheidsopvatting en wereldopinie’ (blz. 14, regels 22-23 van boven), waar prof. Jonker zo graag tegenop roeit (sic), is niet voor niets opgestoken. In de op blz. 18-19 afgedrukte brief van een zwarte Zuidafrikaan (één die er óók geweest is) staan daar voldoende redenen voor opgesomd.² Daar hoeft ik verder niet op in te gaan. Ik wil in deze reactie slechts wijzen op enkele pertinente onjuistheden in prof. Jonkers betoog.

1. Op blz. 14, regels 14 en 13 van onderen, wordt gesuggereerd dat de Bantoe negers van Zuid Afrika een stentijdperkbeschaving bezitten. Deze bewering heeft, cultuurhistorisch gesproken, geen been om op te staan. Bantoe volkeren ten zuiden van de Zambesi hebben ijzer bewerkt en gebruikt sinds de eerste eeuw na Christus. Dus al zo’n kleine twee duizend jaar.³ Prof. Jonker vertelt ons dan ook geen historisch feit, maar herhaalt een waarde-oordeel van blanke Zuidafrikanen over negers: negers zijn nog niet verder in beschaving dan wij een paar millennia geleden al waren.

2. Datzelfde vinden we, maar nog krasser uitgedrukt, op blz. 15, regels 10 tot 6 van onderen: Bantoes kunnen niet samen met blanken universitair onderwijs volgen. Zij zouden er niets van begrijpen, want zij *kunnen* niet abstract denken (cursief van mij, JP). Er is verschil tussen de culturen van de mens in de frequentie waarmee, in de wijze waarop, in de voorwerpen ten aanzien waarvan hij abstract denkt, en in de waarde die hij aan abstract denken toekent. Er zijn ook soorten en gradaties van abstract denken. Maar alle mensen *kunnen* abstract denken en *doen* het

---

¹ Verschenen in *Areopagus* (studentenblad vd Faculteit der Godgeleerdheid van de Rijksuniversiteit te Utrecht), jaargang 9, no. 6 (december 1976): 52-54

² *Areopagus* 9, 5 (oktober 1976): 14-17

³ Cf. Oliver & Fage 1970: 30-33; Gray 1968: 42-43; Davidson 1966: 24-29; Bohannon 1966: 88-96

[ook]. De Leuvense linguïst J. Jacobs schrijft: ‘De abstracte woorden nemen daarin (*scil.*: de woordenboeken van de bantoetalen) een zeer ruime plaats in’. En iets verderop: ‘De afrikaanse volken gebruiken veel spreekwoorden; deze gezegden bevatten de wijsheid van een volksgroep. Het is bij de zwarte Afrikanen steeds een bewijs van vorming, veel spreekwoorden te kennen en op de juiste wijze te kunnen toepassen. Persoonlijk heb ik ervaren bij het vertalen, verklaren en bespreken van spreekwoorden, hoe gemakkelijk en hoe graag soms eenvoudige lieden zich op het gebied van redenering, nuancering en abstractie wisten te bewegen’.⁴

Pierre Alexandre, hoogleraar aan de Sorbonne, is veel feller: ‘Second myth to explode: “African languages have a fundamentally concrete orientation and do not lend themselves to expression of abstract ideas”.’ Hij bespreekt dan hoe deze mythe is ontstaan en concludeert: ‘... it really comes down to a cultural difference. There is no inability to abstract (...) but only different means of abstracting wherein the criteria are not identical. ... What is involved is the expression of different worldviews, which are, however, no less complete or complex. A language may be more analytical in some spheres, more synthetic in others. The global wealth of expression may well be the same for all languages’.⁵

3. Wij kennen in onze taal blijkbaar niet voor niets het woordje ‘denigrerend’: iemand iets minderwaardigs of slechts toeschrijven alsof hij een ‘niger’, een neger, is; iemand ‘vernegeren’. Prof. Jonker doet dat op blz. 16, als hij het over het zwarte imperialisme heeft, en dan zegt (regels 21 tot 19 van onderen): ‘Bij de bantoe speelt niet zozeer de redelijkheid een rol, maar degene die de macht heeft; ook hun familiestructuur is daarop gebaseerd’. Prof. Jonker dient een onderscheid te maken tussen ‘gezag’ en ‘macht’. Hij dient ook toe te laten dat gezag ook in redelijkheid kan worden uitgeoefend; en dat men de culturele context en sociale structuur van een samenleving zeer grondig dient te kennen vóór men kan beoordelen of een bepaalde gezagsuitoefening als redelijk dan wel als onredelijk moet worden gekwalificeerd.

Ook dient hij een onderscheid te maken tussen ‘de Bantoe’ en de huidige situatie van verdrukking en strijd tegen verdrukking waarin Bantoes zich nu bevinden. ‘Dé Bantoe’ is even redelijk als ‘de Nederlander’ of ‘de blanke Zuidafrikaan’. Bantoes, Nederlanders en blanke Zuidafrikanen schuwen echter niet in bepaalde situaties gebruik te maken van macht en van geweld. Vorster c.s. gebruiken zelfs ‘wettelijk’ geweld, bijv. om blank en zwart zo grondig mogelijk gescheiden te houden, o.a. door huwelijken en geslachtsomgang tussen hen, maar ook tussen blanke en aziaat, en blanke en kleurling (‘bruinmens’, halfbloed) te verbieden en te vervolgen.

4. Prof. Jonker geeft voor (blz. 16, regel 16-17 van boven) dat deze huwelijks- en ontuchtwetgeving op verzoek van de kleurlingen zelf tot stand is gekomen: een bescherming van kleurlingmeisjes tegen hun beschermers! Hij dient er het boek van prof. dr. J. Prins, *De beknelde kleurling* op na te lezen, dat in hoofdstuk IV de achtergronden, het ontstaan en de werking van deze wetten

---

⁴ Jacobs 1965: 61-62.

⁵ Alexandre 1972: 33-34; cf. ook 37-38.

beschrijft.⁶ In 1938 werd een commissie benoemd die deze wetgeving moest voorbereiden, en deze consulteerde de publieke opinie, d.w.z. voornamelijk, doch niet uitsluitend, blanken.⁷ Uit kleurlingkringen werden echter maar drie vooraanstaanden geraadpleegd en die verklaarden zich tegen een wettelijk verbod op gemengde huwelijken.⁸ Prins laat er geen twijfel over bestaan dat deze wetten (aangenomen in 1949, nadat in 1943 de 'Nasionale Party', nu door Vorster geleid, aan de macht was gekomen), evenals hun voorganger van 1926, 'meer ingegeven [zijn] door kleurbewustheid dan door de zedelijke behoefte prostitutie en de exploitatie der geprostitueerde vrouwen te bestrijden'.⁹

Deze wetten willen alleen een scherpe scheiding aanbrengen tussen 'blankes' en 'nie-blankes' (termen die de wet zelf gebruikt). Wat er zich tussen die 'nie-blankes' onderling afspeelt aan seksueel verkeer en rasvermenging interesseert de wetgever niet, en dat terwijl het hier gaat om drie ethnische groepen, die onderling naar ras, godsdienst en huidskleur veel sterker verschillen dan de blanken en de kleurlingen. Tussen hen bestaan op al deze punten een zeer grote affiniteit: kleurlingen zijn geheel verwesterd, protestant, staan in maatschappelijk aanzien het dichtst bij de blanken, en sommigen van hen zijn naar huidskleur en uiterlijk nauwelijks van blanken te onderscheiden, en gaan vaak voor blanken door.¹⁰

Wat prof. Jonker doorgeeft zijn een stel boer-se mythen: de neger ligt onmetelijk ver achter ons; kan niet abstract denken; is een bruto; en is een seksueel gevaar, vooral in zijn half-blanke vorm. Aan de 'geleidelijke verheffing' (blz. 16, onderste regel) van deze neger zeggen de blanken van Zuid Afrika te werken. Met een beroep op [de mythe van] deze beschaving[smis]ie wordt het huidige bestel gesanctioneerd. En als dat niet meer lukt, wordt een andere mythe te hulp geroepen, die van de communistische infiltratie, om tegen dit binnensluipend, ongrijpbaar gevaar de macht met nog meer geweld in handen te houden. Deze mythen vertonen verrassend veel overkomsten met wat we in onze middeleeuwse maatschappij en in veel 'primitieve' samenlevingen vinden aan heksenwaan en heksenvervolgingen. Hoe primitief!

Odijk, 8.11.1976

Literatuur

Alexandre, P., 1972, *An Introduction to Languages and Language in Africa*. London: Heinemann.

Bohannon, P., 1966, *African Outline: A General Introduction*. Harmondsworth: Penguin Books.

Davidson, B., 1966, *The African Past: Chronicles From Antiquity to Modern Times*. Harmondsworth: Penguin Books.

Dellaert, R., T. Teeuws, J. Jacobs & H. Burssens 1966, *De Negro-afrikaanse mens en zijn kultuur*. Brugge/Utrecht: Desclée de Brouwer.

---

⁶ Prins 1967: 83-113.

⁷ Prins 1967: 89.

⁸ Prins 1967: 91.

⁹ Prins 1967: 96.

¹⁰ Prins 1967: 96, 103; cf. ook 122sq.).

- Gray, J.R., 1968, 'Dating the African Past', in Oliver 1968: ??-42-43-??.
- Jacobs, J., 1965, 'De Negro-afrikaanse mens in zijn taal en woordkunst', in Dellaert, Teeuws, Jacobs & Burssens 1965: ??-65-66-??.
- Oliver, R., (1968²), *The Middle Age of African History*. London: Oxford University Press (1967¹).
- Oliver, R., & J.D. Fage 1970³, *A Short History of Africa*. Harmondsworth: Penguin Books (1962¹).
- Prins, J., 1967, *De beknelde kleurling*. Assen: Van Gorcum.